

Stipan Trogrlić

**PROSLAVA 100. OBLJETNICE DOBRILINA ROĐENJA
1912. GODINE – POVOD POLEMİKAMA IZMEĐU
ISTARSKIH „KLERIKALACA“ I „LIBERALA“**

Dr. sc. Stipan TROGRLIĆ

Institut Ivo Pilar - Pula

Pregledni rad

UDK: 322:070.482[Naša sloga; Pučki prijatelj][316.482] [3
29.3:329.055.1:282[261.7+269.6+291.7]]:
[282[261.7]+329.11+329.12+329.7]
:[329.12+329.36](497.5Istra)"1912"[262.12DOBRILA,
Juraj][316.774"7126"] [0.000.94]
Primljeno 15. svibnja 2015.

Sudari i sukobi katoličkog i liberalnog svjetonazora u neposrednom istarskom okruženju (Zagreb, Trst), kao i širem (Beč, Prag, Graz), spuštaju se prema Istri i bez sumnje utječu na istarska idejna previranja koja će za posljedicu imati konkretne, organizacijske, podjele na katolička i liberalna društva. Prva će svoj rad temeljiti na Mahnićevu borbenom katolicizmu, dok će u drugima, u početku dosta benevolentnim prema vjeri, pomalo prevladati naprednjački protukatolicizam. Između ovih dviju oštro polariziranih struja stajala je umjeren narodnjačka struja oko „Naše sloge“. Iako je brojčano bila najjača, njezin se glas nije toliko čuo. Jednostavno, bilo je vrijeme polemičnosti i demonizacije protivnika, mahnićevski kazano diobe duhova, u kojemu nije bilo mjesta za dijalog i uvažavanje različitosti.

Ključne riječi: Juraj Dobrila, idejni sukobi, klerikalci, liberali, polemike.

* * *

Uvod

Početak idejnih previranja i podjela unutar hrvatskog korpusa u Istri teško je precizno odrediti. Viktor Car Emin smatra da su te podjele, iz kojih će se roditi dvije suprotstavljene grupacije – katolička i liberalna – u Istri započele dolaskom Pija X. na papinsku stolicu

1903. godine. Njegov borbeni katolicizam i antimodernizam, smatra Car Emin, naišao je na podršku dijela mlađeg istarskog svećenstva čiji je rad svesrdno pomagao i usmjeravao krčki biskup Antun Mahnić.¹ Iako je zacijelo i prije 1907. bilo pojedinačnih obračuna između istarskih liberala i katolika, posebno onih intransigentne orijentacije, od 1907. ti obračuni dobivaju organizacijske forme. Povjesničar ne bi smio nasjedati ocjenama suvremenika o tome tko je kriv ili tko je prvi započeo. Društveni procesi jednostavno su vodili sudaru dvaju svjetonazora: katoličkog i liberalnog. Do podjela i sudara dolazi najprije unutar svijeta pisane kulture (učenici, učitelji, profesori, studenti, odvjetnici). U ime nacionalnih interesa (očuvanja jedinstva nacionalnog pokreta) idejne razlike neko su vrijeme bile potiskivane. No one su bile preduboke, a da ne bi izbile na površinu. Tim više što su te razlike bile očite i u pristupu nacionalnoj problematici.

Seljaka zaokupljenog borbom za golu egzistenciju idejno-svjetonazorski prijepori u početku nisu doticali. Međutim, s vremenom i on biva njima zahvaćen. U seljaštvu kao najbrojnijoj društvenoj skupini i liberalna i katolička strana vidjeli su potencijalno značajnu snagu za (pre)oblikovanje društva prema vlastitim načelima. Sudari i sukobi katoličkog i liberalnog svjetonazora u neposrednom istarskom okruženju (Zagreb, Trst), kao i širem (Beč, Prag, Graz), spuštaju se prema Istri i bez sumnje utječu na istarska idejna previranja koja će za posljedicu imati konkretne, organizacijske, podjele na katolička i liberalna društva. Prva će svoj rad temeljiti na Mahnićevu borbenom katolicizmu, dok će u drugima, u početku dosta benevolentnim prema vjeri, pomalo prevladati naprednjački protukatolicizam. Između ovih dviju oštro polariziranih struja stajala je umjerena narodnjačka struja oko *Naše sloge* (dalje: *NS*). Iako je brojčano bila najjača, njezin se glas nije toliko čuo. Jednostavno, bilo je vrijeme polemičnosti i demonizacije protivnika, mahnićevski kazano diobe duhova, u kojem nije bilo mjesta za dijalog i uvažavanje različitosti.

Kolikogod je na sadašnjem stupnju istraživanja teško nešto određenije kazati o dubini podjela između starijih svećenika odgojenih na tradicijama Dobrilina "konzervativnog liberalizma" i mlađeg,

1 Viktor CAR EMIN, *Djela II.*, Zagreb, 1956., str. 446-447.

odgajanog na Mahničevu polemičko-intransigentnom katolicizmu, ipak je više nego očito da su one postojale. Jasno, zbog crkvene discipline te podjele nikad nisu poprimile neke organizacijske oblike. Starije je svećenstvo smatralo da je stvar mudrosti i taktike, a ne suštinsko pitanje, neisticanje vjerskog načela kao temelja cjelokupnog društvenog, nacionalno-političkog i kulturnog djelovanja. Nasuprot ovome shvaćanju, njihovi protivnici, mlađe svećenstvo smatralo je da je borba za poštovanje vjerskih načela i javno isticanje tih načela, kao norme cjelokupnog javnog i privatnog života, suštinsko i strateško pitanje, a nikako nevažno taktičko pitanje. Mostove koje stariji svećenici, okupljeni oko *NS*-a, grade prema novom društvu koje ideološki više nije homogeno i u kojemu Crkva više nema monopol, mlađi, iz Mahničeva kruga, okupljeni oko *Pučkog prijatelja* (dalje: *PP*), proglašavaju neprirodnim sinkretizmom potpuno oprečnim kršćanskome duhu.² Od 1910. na stranicama *PP*-a sve češće susrećemo optužbe na račun "neutralnog" stava *NS*-a. Opravdavanje neutralnosti potrebom očuvanja nacionalnog jedinstva za *PP* je puka fraza jer je i nacionalni rad puka fraza bez sadržaja ako nije utemeljen na vjeri. Za primjer se navodi Slovenija gdje su kršćanski socijalisti nakon dvadesetogodišnje beskompromisne borbe uspjeli potisnuti apsolutnu dominaciju liberala.³

Dobrilin odnos prema liberalizmu

Dobrilino je vrijeme, osim nacionalnim, hrvatsko-slovensko-talijanskim sudarima, obilježeno i sučeljavanjima liberalnog i katoličkog svjetonazora i iz tog svjetonazora proizišlim pogledom na državno i društveno ustrojstvo. Vjeran Bogu, caru i svome narodu, što je bio moto njegova rada, Dobrila se nije plašio izazova liberalizma, niti ga je odbacio u cjelini, ali jednako je bio oprezan prema nekim njegovim zasadama. Zastupao je zapravo Strossmayerov tip konzervativnog liberalizma. U svemu tome ne smije se zanemariti činjenica da je Dobrila, kao najistaknutiji Hrvat istarske vjerske i političke scene, prisutan na toj sceni skoro 50 godina. U tom razdoblju,

² Nešto odgovora, *Pučki prijatelj* (dalje: *PP*) god. XIII., br. 7, Pazin, 10. ožujka 1912., 49-51.

³ Poraz ljubljanskih liberala, *PP* god. XII., br. 12, Krk, 30. travnja 1911., 94.

nabijenom dinamičnim zbivanjima, dogodile su se mnoge promjene koje su utjecale na Dobrilin odnos prema društvenoj i idejnoj zbilji.

Prema mišljenju tršćanskog namjesnika Pietra Friedenthala, u imenovanju Dobrile tršćansko-koparskim biskupom 1875. veliku ulogu imala je njegova nesklonost radikalnom ultramontanizmu⁴ jer se za biskupa tražila osoba koja ne bi potencirala sukobe s vladajućom klasom, najvećim dijelom liberalne orijentacije. Međutim, izgleda da je Dobrila te nade iznevjerio pa se njegovo djelovanje kvalificira kao onemogućavanje bilo kakve perspektive u dijalogu s tršćanskim liberalima.⁵ Premda je vjerovao u veliku ulogu obrazovanja i u životu pojedinca i u životu zajednice (naroda), ipak je bio sumnjičav prema znanju koje ne bi pratio moralni napredak. Zato se odlučno suprotstavljao prijedlozima za ukidanje vjeronauka u školama. Pozdravio je otvaranje Zagrebačkog sveučilišta jer napokon će hrvatski studenti moći stjecati "sve nauke" na svom jeziku, no plaši se da sveučilište ne postane rasadnikom ateizma kao što se dogodilo u drugim zemljama.⁶ Zabrinjavalo ga je apsolutiziranje racionalizma – isticanje ljudskog razuma kao jedinog i posljednjeg kriterija svih stvari. U poslanici upućenoj vjernicima svoje nove, Tršćansko-koparske biskupije govori o daru vjere kao jedinom svjetlu koje može dati odgovor na najdublja ljudska pitanja. Neshvatljivo mu je odvajanje škole od crkvene kontrole jer škola je "kći svete matere Crkve, ona ju je rodila i na svojih ljubežljivih prsiju dojila mlijekom Isukrstove nauke".⁷ Razmišljanje o odnosu vjere i razuma zaključuje riječima nekog mudraca (ne spominje kojega) o vjeri kao

4 Pokret vezan uz zemlje koje se u odnosu na Rim nalaze s onu stranu Alpa (odatle je i došao naziv): Francuska, Njemačka, Belgija, Nizozemska, Austrija. Puni zamah doživljava u 19. st., a osnovno mu je obilježje potpuno podvrgavanje papi ne samo u pitanjima vjere i morala nego i u svim drugim pitanjima. Radilo se o svojevrsnom kultu papinstva. U situaciji nakon Francuske revolucije i Napoleonove ere, kad su poljuljane i dovedene u pitanje mnoge tradicionalne vrijednosti i autoriteti, papinstvo je za mnoge postalo simbolom postojanosti i trajnosti ne samo na vjerskom nego i na pravnom, političkom, kulturnom i socijalnom polju. *Dizionario storico* (ur. Bruno Mandadori), Milano, 1993., 1296-1297.

5 Giampaolo VALDEVIT, *Chiesa e lotta nazionali: il caso di Trieste (1850 – 1918)*, Aries Edizioni, Trieste, 1979., 113.

6 Cvjetko RUBETIĆ, *Vjekopis biskupa dra Jurja Dobrile, biskupa tršćansko-koparskoga prije porečko-puljskoga*, Društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1882., 19-21.

7 Biskupijski arhiv u Poreču (dalje: BAP), Poslanice biskupa Dobrile, b. o., Poslanica na talijanskom, Poreč, 24. I. 1875., 1.

začinu svih stvari bez kojega svaka stvar gubi ukus, tj. smisao.⁸ Suprotno optimizmu liberalne antropologije, u poslanici se obrazlaže poznati kršćanski stav o grešnosti ljudske naravi te potrebi milosnog uzdignuća te naravi.⁹

U više navrata Dobrila spominje nevjeru kod običnog puka kao posljedicu "duha vremena". Taj je "duh vremena" kao način govora i ponašanja suvremenicima drag, uza nj prijanjaju, iako je protivan "duhu Božjem". Posljedice pristajanja uz "duh vremena" već su vidljive: crkve su sve praznije, broj vjeroučenika se smanjuje, šire se dezinformacije da se u gospodarskoj školi, koja se treba otvoriti u Poreču, neće učiti vjeronauk. Iako je proces sekularizacije tek počeo zahvaćati Istru, Dobrila je bio svjestan zamamnosti novih ideja i načina života utemeljenog na tim idejama. Te ideje iz urbanih sredina u istarska sela donose studenti, trgovci, obrtnici, lihvari. Njih se treba kloniti i ne uzimati knjige ili časopise koje nude jer to je štivo često takvo da može čovjeka dovesti do otpada od vjere.¹⁰ Stav prema liberalima koji najprije dovode do pomutnje i nesnalaženja u stvarima vjere, a potom i do napuštanja vjere, Dobrila je izrazio nazivom "lažislobodine". Dijete liberalizma racionalizam sve, pa i dogmatsko-teološka pitanja, želi podvrći prosudbi ljudskog razuma. Tako razum postaje Bogom kojemu se svi moraju pokloniti. Pristaše racionalizma su, zaključuje Dobrila, "gorostasne oholinje, ljudi koji misle da znadu sve i još nešto već".¹¹

Rastući liberalizam i racionalizam Dobrila naziva morom koja pritišće narode i pojedince. Nasuprot stavu radikalnih liberala o apsolutnoj autonomiji čovjeka i njegovu pravu, ali i sposobnosti da sam kreira svoj osobni i društveni život, Dobrila ističe konstantu katoličke antropologije: čovjek je po sebi krhak i slab (ranjen grijehom), potrebno mu je svjetlo izvana (milost Božja) da bi dobro upravljao svojim životom i snalazio se u društvenim i političkim zbivanjima. Benediktinsko načelo „ora et labora – moli i radi“, na kojemu je ute-

8 Isto, 22.

9 Isto.

10 BAP, Oproštajna poslanica s porečko – pulskom biskupijom na hrvatskom jeziku, u Trstu, rujan 1878., 4-5.

11 Isto.

meljena europska civilizacija, napušta svoju prvu sastavnicu, oslanja se samo na rad, čime dovodi u pitanje vlastite temelje, a onda i sam opstanak – naglašava Dobrila.¹²

Na temelju njegovih brojnih nastupa Dobrilu bi neopravdano bilo svrstati u krug liberalnih katolika, no jednako neopravdano bilo bi smjestiti ga među pristaše konzervativno-intransigentne struje. Kod Dobrile susrećemo i otvorena liberalna shvaćanja, ali i ona konzervativna, radikalno katolička. Pojava antinomije kad se usporede Dobrilini službeni nastupi s onim privatnim, primjerice izvješća „ad limina“ i konkretna nastojanja tijekom vizitacija biskupije, ili pastirska pisma s privatnim pismima, na što je ukazao Josip Turčinović, može se uočiti i kod Dobrilina odnosa prema liberalizmu.¹³

100. obljetnica Dobrilina rođenja – povod za idejna razračunavanja

Polemika između *NS*-a i *PP*-a krajem 1911. oko naglaska na proslavi 100. obljetnice Dobrilina rođenja, sljedeće 1912. godine, bila je uvertira u dosta žustra idejna sučeljavanja na istarskoj društvenoj sceni. *NS* je, pišući o sastanku zastupnika Narodne stranke u Divači 4. rujna 1911., posebno istaknula zaključak u kojemu je naglašena potreba jedinstvene proslave 100. obljetnice Dobrilina rođenja. Potreba jedinstva potkrijepljena je povijesnom analizom štetnih posljedica raznih oblika razjedinjenosti među istarskim Hrvatima. Zato u nastojanju prevladavanja podjela u istarskom društvu polazište može biti Dobrilina jedinstvena misao. Ta Dobrilina jedinstvena misao, na kojoj su gradili kasniji istarski narodni prvaci, jest narodna prosvjeta – zaključuje *NS*.¹⁴

U dosta britkom odgovoru na napis u *NS*-u *PP* upozorava kako je teško prihvatiti konstataciju da je Dobrila kao čovjek pronicava uma za jedinstvenu misao prihvatio narodnu prosvjetu koja „nije ništa drugo nego zvučna riječ, koja se po miloj volji daje natezati

12 BAP, Poslanice na hrvatskom, nedjelja Šezdesetnice, u Trstu, 4. veljače 1878., 4.

13 Josip TURČINOVIĆ, Juraj Dobrila kao biskup, u: *Juraj Dobrila 1812. – 1882., Zbornik radova sa znanstvenog skupa i manifestacija održanih 1982. godine u povodu 100. godišnjice smrti Jurja Dobrile* (ur. Galeano LABINJAN), Pazin, 1985., 101.

14 Jedinstvena misao, *Naša sloga* (dalje: *NS*) god. XLIII., br. 44, Pula, 2. studenog 1911., 1-2.

i tamo i ovamo“. Za PP Dobrilina jedinstvena misao koja „kao crvena nit isprepleće čitavi naš narodni život“ jest činjenica da je on bio biskup, „veliki svećenik svome narodu“, i kao takav žrtvovao se za svoj narod iz nadnaravnih razloga. Istina je – nastavlja PP – da je Dobrila mnogo toga činio na planu narodne prosvjete. Međutim, prosvjeta mu je služila kao sredstvo za ostvarivanje viših ciljeva i upravo ti viši, tj. nadnaravni ciljevi čine Dobrilinu jedinstvenu misao. Zato oni koji ističu narodnu prosvjetu kao jedinstvenu misao od katoličkog biskupa žele stvoriti uzor za one koji nemaju jasnih načela. Prema PP-u, prosvjeta koju je Dobrila želio stvoriti među narodom bilo je izvršavanje volje Božje, što najjasnije izražava i njegov molitvenik „Otče budi volja tvoja“.¹⁵

U jeku polemika između borbena katoličke struje i dviju liberalnih struja – one katoličke i naprednjačko-liberalne – proslava 100. obljetnice Dobrilina rođenja godine 1912. bila je povodom novim „klerikalno-liberalnim“ sučeljavanjima. Za obilježavanje ove značajne obljetnice osnovan je „Odbor za proslavu 100. godišnjice rođenja biskupa Jurja Dobrile“ (dalje: „Odbor“). Predsjednik „Odbora“ bio je Antun Kalac, prepozit Zbornog kaptola u Pazinu i pazinski župnik u miru, tajnik učitelj Josip Bačić, a blagajnik svećenik, vjeroučitelj u hrvatskoj gimnaziji u Pazinu Franjo Frankola. Ostalih 11 članova bili su istaknuti pripadnici istarskog političkog, kulturno-prosvjetnog i crkveno-vjerskog života.¹⁶

U prvom kratkom proglasu „Odbora“, vezanom uz obilježavanje 100. obljetnice, upućen je poziv hrvatskim i slovenskim domoljubima u Istri i izvan Istre za prikupljanje dobrovoljnih priloga „da se uzmogne proslaviti stogodišnjica, kako dolikuje velikom dobročinitelju i preporoditelju našeg naroda u Istri“. Predviđene su dvije osnovne „manifestacije“: podizanje Dobrilina porsja (ne spominje se gdje bi bilo postavljeno) i tiskanje spomen-knjige posvećene Dobrili.¹⁷

¹⁵ Dobrilina misao, *PP*, god. XII, br. 31, Pazin, 10. studenog 1911., 241-242.

¹⁶ Članovi „Odbora“ abecednim redom: Ante Andrijić, Đuro Červar, Šime Červar, Šime Defar, Josip Grašić, Josip Krizman, Šime Kurelić, Frano Novljan, Liberat Sloković, Dinko Trinajstić, Martin Zgrablić. Hrvati i Slovenci, *PP*, god. XII., br. 32, Pazin, 20. studenog 1911., 250.

¹⁷ Mili narode i rodoljubi, *PP*, god. XIII., br. 1, Pazin, 10. siječnja 1912., 1.

Od početka proslave bilo je jasno da će sve tri istarske idejno-političke struje u povratku Dobrili tražiti opravdanje za svoje aktualno ponašanje, što će za posljedicu imati tri „modela“ proslave. Intransigentna katolička struja u prvi plan stavljala je Dobrilu kao biskupa i čovjeka Crkve čime se, prema njenu shvaćanju, nadahnjivalo i njegovo nacionalno-preporodno i svako drugo zauzimanje. Polazeći od teološke maksime: „*Gratia supponit naturam et perficit eam* – Milost pretpostavlja narav i usavršava je“, oni u Dobrilinu raznovrsnom aktivizmu vide nastojanje da se, slikovito kazano, u narav ulije milost kako bi se naravni red stvari usavršio. Zato bi, smatraju radikalni katolici, najbolji način proslave Dobriline godine bilo promicanje Hrvatskog katoličkog pokreta u Istri (dalje: HKPI), koji je kao cilj postavio nacionalni preporod istarskih Hrvata na katoličkim načelima.¹⁸

Liberali su pak isticali Dobrilin nacionalno-politički rad kao „jedinstvenu misao“ koja čini temelj njegova djelovanja i kao takva može povezati istarske Hrvate različitih idejno- svjetonazorskih usmjerenja. Činjenicu da je Dobrila bio biskup Katoličke Crkve nisu isticali kao bitnu odrednicu njegova identiteta i djelovanja, stavljali su je u kontekst usputnih, nebitnih činjenica biskupove biografije. Umjerena, uvjetno kazano katoličko-liberalna skupina oko *Naše sloge* nastojala je ne suprostavljati Dobrilu biskupa Dobrili nacionalno-političkom radniku. Pri tome je svojim pomirljivim stavom više smetala radikalnoj katoličkoj struji nego onoj liberalnoj.¹⁹ Brodeći između ovih dviju „narogušenih“ struja, u skladu sa svojim pomirljivim stavom, smatrala je da Dobrilu biskupa ne treba suprotstavljati nacionalnom preporoditelju i kulturno-prosvjetnom pregaocu.

Uoči središnje proslave zakazane u Tinjanu i Ježenju za 16. travnja 1912. – datum Dobrilina rođenja – Odbor za proslavu poslao je proglas u kojemu je istaknuto značenje Jurja Dobrile za istarske Hrvate i Slovence: „Život dra Jurja Dobrile, njegova djela i vrline jesu za nas knjiga najljepša, iz koje se učimo, kako zdušno i savjesno nam je služiti Bogu i Domovini.“ Zato su u Tinjan toga dana pozvani

¹⁸ Isto.

¹⁹ Dobrilina godina 1812.-1912., *PP*, god. XIII., br. 1, Pazin, 10. siječnja 1912., 1-3.

svi istarski staleži: seljaci, đaci, školovani ljudi, političari, svećenici, jer svima Dobrila može biti uzorom i poticajem. Svečanost bi počela sv. misom s propovijedi u tinjanskoj župnoj crkvi sv. Jude Tadeja. Nakon mise pred crkvom bi se odvijalo narodno slavlje na kojemu bi nastupala narodna glazba, a kao govornik predviđen je zastupnik u Istarskom saboru dr. Matko Laginja. Poslije Laginjina govora članovi katoličkih omladinskih društava i drugi koji žele krenut će prema Dobrilinoj rodnoj kući u Ježenju. Izlazak spomen-knjige o Dobrili očekuje se uskoro dok će postavljanje poprsja, zbog nedostatka sredstava, pričekati neka bolja vremena. Oni pak koji 16. travnja ne mogu doći u Tinjan, pozvani su u svojim gradovima i selima proslaviti 100. obljetnicu Dobrilina rođenja slušajući mise, organizirajući predavanja o Biskupovu životu i radu te prikupljanjem pomoći za podizanje spomenika njemu u čast kao i priloga za pomoć HKPI-ju.²⁰

Proslava se odvijala prema najavljenom protokolu. Misno slavlje u župnoj crkvi u Tinjanu predvodio je zrenjski župnik, Dobrilin nećak, istaknuti istarski narodnjak Šime Červar. Krasnu propovijed na misi održao je prepozit Antun Kalac. U osvrtu na Dobrilinu ljubav prema svim ljudima, posebno prema svom hrvatskom narodu, propovjednik je naglasio Dobrilinu vertikalnu (ljubav prema Bogu) kao temelj njegove horizontale („ljubav prema svom potlačenom narodu“). Na Dobrilu je primijenio i riječi evanđelista: „prošao je zemljom čineći dobro.“²¹

Poslije mise, na svečano uređenoj pozornici pred crkvom govor je održao zastupnik u bečkom Carevinskom vijeću Matko Laginja. Burno pozdravljen od naroda, u emocionalnom govoru spomenuo je svoj obilazak Istre i susret s Dobrilom u Poreču prije 45 godina. Taj mu je susret probudio „vruću ljubav do našeg naroda“. Laginja je krenuo od vjerskog, jezično-kulturnog i nacionalnog značenja Dobrilina molitvenika „Otče budi volja tvoja“ kao dijela sustavnog Do-

20 Proslava 100. godišnjice biskupa dr. Jurja Dobrile, *PP*, god. XIII., br. 10, Pazin, 10. travnja 1912., 2; Proslava 100-god. rođenja biskupa dra Jurja Dobrile 16. IV. 1912., *NS*, god. XLIII., br. 15, Pula, 11. travnja 1912., 1.

21 „Proslava 100. godišnjice biskupa dr. Jurja Dobrile, 16. IV. 1912.“, *PP*, god. XIII., br. 11, Pazin, 20. travnja 1912., 85-86.

brilina rada na političkom i gospodarskom uzdizanju istarskih Hrvata, na njegovu nemjerljivu doprinosu u stvaranju pretpostavki za prijelaz istarskih Hrvata iz svijeta usmene, apolitične kulture u svijet pisane političke kulture, bez koje su bili osuđeni na tihu, puzajuću talijanizaciju. Političare i one koji odgajaju omladinu pozvao je da u svom radu imaju pred očima tri bitne odrednice Dobrilina djelovanja: vjernost Bogu, privrženost narodu i odanost caru.²²

Kao znak odobravanja i podrške Laginjina govoru, pazinska gradska glazba odsvirala je najprije hrvatsku himnu „Lijepa naša“, potom neke domoljubne pjesme i na kraju dvije pjesme sastavljene za tu prigodu: „Himna Jurju Dobrili“, autora pjesnika Leonarda Kalca (pseudonim Vrlinov), koju je uglazbio skladatelj Matko Brajša Rašan, i „Velikom istarskom biskupu“, čiji je autor Antun Kalac (pseudonim Nadan Zorin), a autor glazbe profesor na pazinskoj hrvatskoj gimnaziji Saša Šantel. I dok Vrlinova pjesma, pisana u osmercu, u prvi plan stavlja Dobrilin buditeljski nacionalno-preporodni rad, Zorinova, deseteračka, govori o tuzi i praznini u Istri nastaloj Dobrilinom smrću.²³ Ton zbivanjima svojom su „živahnošću“ davali članovi katoličkih omladinskih društava. Od poznatih osoba iz javno-političkog života na svečanosti su bili nazočni Antun Andrijić i Ivan Zuccon, članovi Zemaljskog odbora (pokrajinska vlada); don Đuro Červar, don Antun Zidarić, Šime Červar, Ivo Sancin, Dinko Trinajstić, Šime Kurelić, zastupnici u Istarskom saboru; Ivan Kos, ravnatelj hrvatske gimnazije u Pazinu.²⁴

Kad je oko 3 sata poslije podne završena proslava u Tinjanu, članovi sedam omladinskih društava – iz Ježenja, Berma, Trviža, Šajina, Sv. Petra u Šumi, Karojbe i Kaldira – predvođeni članovima katoličkog akademskog (studenskog) društva „Juraj Dobrila“ uputili su se u Ježenj. Pred Dobrilinom rodnom kućom odvijao se završni dio proslave. Izredalo se nekoliko govornika, laika i svećenika. Svi su oni isticali značaj katoličkih omladinskih društava u borbi

22 Isto, 86-87.

23 *Biskup Juraj Dobrila, Spomen knjiga*, urednik Antun Kalac, pretisak, „Josip Turčinović“ d.o.o., Pazin, 2012., 95., 129.

24 Proslava 100. godišnjice biskupa dr. Jurja Dobrile, 16. IV. 1912., *PP*, god. XIII., br. 11, Pazin, 20. travnja 1912., 85.

za očuvanje vjere, protiv bezvjerskih nastojanja „framazona, koji su liberalci i bezvjerci“, preporučavali su čitanje „Pučkog prijatelja“, isticali brigu Dobrile za seljački stalež. Predsjednik akademskog društva „Dobrila“ Josip Sironić pokušao je na duhovit način objasniti razliku između katoličke i liberalne struje. Prva tvrdi da potječemo od Adama, a druga, oslanjajući se na sve prisutniju teoriju evolucije, naučava da je čovjek nastao od majmuna.²⁵

Za razliku od *PP*-a koji je detaljno izvijestio o proslavi u Tinjanu i Ježenju, *NS* je, ovu proslavu stavila u istu kategoriju s proslavama u ostalim istarskim mjestima. Iako navodi da je na proslavi u Tinjanu bilo prisutno 4000 ljudi, samo je ukratko naveden tijek proslave. Otrprilike isti prostor posvećen je proslavi u Narodnom domu u Puli²⁶ ili onoj u Kastvu²⁷ kao, po riječima i same *NS*, „glavnoj proslavi“ u Tinjanu.²⁸ Možda je *NS*-u zasmetao naglašeno vjerski („klerikalni“) karakter proslave u Tinjanu, čemu je veliku pozornost posvetio „konkurentski“ *PP*, promovirajući usput program HKPI-ja. U prilog navedenoj tvrdnji ide zamjerka *NS*-a mjesnom župniku Antonu Koširu što za vrijeme proslave na zvonik crkve nije izvjesio hrvatski stijeg, „premda je isti našienac, slovenske zemlje sin“.²⁹ Ovom naoko sitnom zamjerkom *NS* je htio ukazati na, po njenu shvaćanju, prenaglašeno isticanje vjerskog, a zanemarivanje nacionalnog na proslavi u Tinjanu.

Završetkom proslave 100. obljetnice Dobrilina rođenja nisu završile aktualne dnevno-političke rasprave u kojima su osvrtili na proslavu imali vidno mjesto. Supilov *Riječki Novi list* (dalje: *RNL*), tada poznat po svojim borbenim protukatoličkim nastupima, iz pera svoga pazinskoga dopisnika početak krizme u Pazinskom dekanatu

25 Proslava 100. godišnjice biskupa dr. Jurja Dobrile, 16. IV. 1912., *PP*, god. XIII., br. 11, Pazin, 20. travnja 1912., 87-88.

26 Puljsko-rovinjski kotar: Svečana proslava 100. godišnjice biskupa Dobrile u Puli, *NS*, god. XLIII., br. 16, Pula, 18. travnja 1912., 1.

27 Proslava stoljetnice rođenja biskupa Dobrile. Iz Kastva, *NS*, god. XLIII., br. 18, Pula, 2. svibnja 1912., str. 1.

28 Proslava stoljetnice rođenja biskupa Dobrile. Proslava u Tinjanu, *NS*, god. XLIII., br. 17, Pula, 25. travnja 1912., 3.

29 Na istom mjestu. Anton Košir rođen je u Borovnici u Kranjskoj. *Prospectus beneficiorum ecclesiarum et status personalis cleri unitarum dioeceseos Tergestinae et Justinopolitanae, ineunte anno MCMVII*, Tergesti, 1907., 99.

godine 1912., kada se u dekanatu trebalo krizmati 2286 djece, koristi kako bi ukazao na nepotrebne i beskorisne troškove od 68.580 kruna, jer po svakom će se krizmaniku potrošiti prosječno 30 kruna, a sve začinjeno brigom za siromašan seljački svijet. Na drugoj strani u istom članku zamjera se zašto na proslavi u Tinjanu nije bilo banketa.³⁰

Napis u *RNL*-u bio je povod *PP*-u da se osvrne na „liberalnu“ proslavu Dobriline obljetnice u Pazinu. „Liberalci“ su optuženi za iskorištavanje proslave kako bi prikupili pomoć za svoj Odbor za prosvjetu, čime su pokazali da njima nije stalo do Dobrile nego do njihova, tj. liberalnog Odbora i širenja protuvjerskih ideja.³¹ U odgovoru na prozivku *PP*-a *NS* je još jednom detaljno iznijela tijek proslave u Pazinu. Povezivanje proslave u Pazinu s tekstom u *RNL*-u smatra neutemeljenim, a informaciju o prikupljanju pomoći za Odbor tendencioznom i polutočnom jer se na proslavi, osim za Odbor, pomoć prikupljala i za spomenik Jurju Dobrili. Na kraju, pisanje *Pučkog prijatelja* uspoređuje se s pisanjem *Prave naše sloge*, glasila protuhrvatskog istrijanskog Ivana Krstića, plaćenika istarskih talijanskih liberala koji je unosio razdor u hrvatske redove.³²

Uslijedio je oštar odgovor *PP*-a. Ponovljeno je kako su liberali u Pazinu „gledali iskoristiti proslavu narodnog dobrotvora katoličkog biskupa Jurja Dobrile za svoje svrhe“. Prikupljanje priloga i za Odbor za prosvjetu i za Dobrilin spomenik za *PP* je čin krajnje farizejštine usporediv s pitanjem farizeja Isusu je li dopušteno davati porez caru. Ako odgovori pozitivno, zamržit će ga narod, protivnik tim porezima, ako odgovori negativno, mogao bi imati posla sa zakonom. Na isti su način, smatra *PP*, postupili liberali u Pazinu prigodom proslave Dobriline obljetnice. Naime, ako si dao prilog, u dobroj vjeri da je namijenjen za Dobrilin spomenik, jer Odbor za prosvjetu nije ni spomenut, liberalima je to bio dokaz, kojim su mahali u javnosti, da Odbor nije liberalna organizacija – ta pomažu ga i „klerikalci“. Ako pak nisi dao prilog, onda si prozivan kao klerikalac

30 Navedeno prema: Narodno gospodarstvo i vjera, *PP*, god. XIII., br. 12, Pazin, 30. travnja 1912., 94.

31 Na istom mjestu.

32 Proslava Dobriline stogodišnjice u Pazinu, *NS*, god. XLIII., br. 21, Pula, 23. svibnja 1912., 4-5.

koji se diči svojom vjerom, a ne želiš pomoći podizanje spomenika jednom biskupu.³³

Proslava 100. obljetnice Dobrilina rođenja bila je prigoda katoličkom krugu oko Mahnića za polemičan osvrt na liberalno filozofsko-antropološko shvaćanje. Ta shvaćanja, ističu „Mahnićevci“, više nego očito govore o liberalnom suprotstavljanju kršćanskome shvaćanju čovjeka i svijeta, što je temelj cjelokupna biskupova rada, pa je svako pozivanje liberala na Dobrilu kontradikcija u sebi. Primjerice, liberalna antropologija prihvaća evolucionizam i tvrdi da je čovjek nastao od jedne vrste primata (u izvorniku stoji: „vi (liberali, op. aut.) tvrdite da se čovjek izlegao od orangutana“), duša se razvila iz materije, razum je vrhovni autoritet, a ne Bog. Onaj tko ne poštuje tri već spomenuta postulata Dobrilina djelovanja – vjera u Boga, privrženost svome narodu i poslušnost caru – nema pravo pozivati se na Dobrilu. Tim više što je i sam Dobrila u više navrata govorio: „Čuvajte se onih ljudi koji ne idu u crkvu, ne primaju sv. sakramente, ne poštuju Boga, ne poštuju vjere i sl.“ Župnik u Tinjanu nije kriv za neisticanje hrvatskoga stijega na zvoniku župne crkve u vrijeme proslave 100. obljetnice Dobrilina rođenja zato što je zvonik u vlasništvu Općine, a Općina je u rukama Talijana i talijanaša. Što se tiče samoga *NS*-a, on nije izrazito liberalne orijentacije, to je *RNL*, međutim *NS*, vješto prikrivajući „svoje golotinje“, prenosi samo dio liberalnog otrova iz *RNL*-a, pa tako vješto zavarava prostodušan puk.³⁴

Rezolucija istarskih „Svećeničkih zajednica“³⁵ na sastanku održanom u Pazinu 24. i 25. srpnja 1912. u kojoj se, uz osudu *NS*-a iz religioznih razloga, svećeničkim pouzdanicima u Političkom društvu³⁶ nalaže da izvrše svoju dužnost (mislilo se da učine isto,

33 Na naslov liberalaca, *PP*, god. XIII., br. 16-17, Pazin, 20. lipnja 1912., 129.

34 Isto, 129-130.

35 „Svećeničke zajednice“ – udruženja svećenika u pojedinim biskupijama. Pravila udruženja odobrava biskup ordinarij, članstvo je u udruženju dobrovoljno, a cilj mu je kulturno usavršavanje i duhovno posvećenje biskupijskoga (neredovničkoga) klera. Prva „Svećenička zajednica“ osnovana je na Mahnićev poticaj 1911. Od te godine pa do Prvog svjetskog rata zajednice se šire po Istri i Dalmaciji, a nešto manje u Banskoj Hrvatskoj. Ignacije RADIĆ, *Doktor Antun Mahnić, biskup krčki*, Slavonska Požega, 1940., 123.

36 Političko društvo za Hrvate i Slovence u Istri osnovano je 9. siječnja 1912. Prvi predsjednik bio je Dinko Trinajstić. Iako nije vjersko društvo, njegov rad počiva „na vjerskim pozitivnim načelima“. Mi i Političko društvo, za Istru, *PP*, god. XIV., br. 40, Pazin, 9. listopada 1913. (nema paginacije).

op. aut.), a vlasnika *PP*-a, čije se ponašanje odobrava, moli da svoj rad prenese i na političko polje, otvorila je novi, završni boj između „klerikalaca“ i katoličkih liberala u povodu obilježavanja 100. obljetnice Dobrilina rođenja.³⁷

Prenoseći interpretaciju rezolucije objavljene u ljubljanskom listu radikalne katoličke orijentacije „Slovenec“, *NS* „konstatuje“ da su je ustanovili „veliki narodni rodoljubi, Dobrila, Ujčić, braća Bastiani“, da je iza njih slijedila plejada svećenika, sve do današnjih dana, koji su pisali u ovome listu „za hrvatski katolički puk ove pokrajine“ (Istre, op. aut.). *NS* nikad dosad nije iznevjerila, nada se da ni ubuduće neće, u nacionalnom i vjerskom radu za istarski hrvatski puk. Zato *NS* s neskrivenom znatiželjom iščekuje „kakva će to biti politička djelatnost 'Pučkog prijatelja' koja bi po gornjoj vijesti bila različita od naše“.³⁸

Na odgovor iz drugoga tabora nije trebalo dugo čekati. Pozivanje *NS*-a na Dobrilu, kao osnivača, *PP* smatra zamagljivanjem sadašnjeg trenutka koji jasno pokazuje da *NS* „ne odiše onim duhom kojim je on (Dobrila, op. aut.) želio već onim koji je i koji će biti svetoj vjeri Isukrstovoj jako protivan i neprijazan“. Dokaz je tome djelomično prenošenje članaka iz *RNL*-a čime samo zbunjuje katolički puk u Istri. Istina, *NS* još ne napada katoličku vjeru, ali se svako toliko očеше o svećenike i zauzete katoličke laike. Zato se *NS*-u preporuča da u svojoj arhivi pogleda i prouči neke Dobriline poslanice pa će vidjeti jesu li se „ogriješili o hrvatski narod u Istri i njegovu katoličku vjeru“. I na kraju dolazi najteža kvalifikacija *NS*-a – po uzoru na *RNL*, hoće katolike potisnuti iz javnog života, što je na tragu napredne omladine i njihova učitelja Masaryka.³⁹

U obilježavanju 100. obljetnice Dobrilina rođenja na svoj su se način uključile i rovinjsko-porečke novine liberalne orijentacije *Idea Italiana*. Za njih je to bila zgodna prigoda za obračun s jedne strane sa samim Dobrilom, a s druge strane sa slavenskim „kleronaciona-

37 Pazin. Skupština istarskih Svećeničkih zajednica, *PP*, god. XIII., br. 21, Pazin, 30. srpnja 1912., 162-163.

38 Svećenički sastanak u Pazinu, *NS*, god. XLIII., br. 31, Pula, 1. kolovoza 1912., 1.

39 I mi nešto konstatujemo, *PP*, god. XIII., br. 23, Pazin, 20. kolovoza 1912., 177.

lizmom“. Zasmetalo im je svečano izdanje „hrvatskih novina“⁴⁰ (*PP* i *NS*, op. aut.) u nacionalnim bojama s pozivom na svečanu proslavu stoljetnice Dobrilina rođenja. Priznaju da su s malim zakašnjenjem progovorili o događanjima oko spomenute obljetnice. No smatraju kako se radi o zbivanjima koja su uvijek aktualna. Dobrila je „jedan od najvećih neprijatelja Talijana i slobode“ pa je mješavina klerikalizma i nacionalizma u političkom životu istarskih „Slavena“ vidljiva i iz poziva za obilježavanje spomenute obljetnice, primjerena njihovu „primitivnom mentalitetu“.⁴¹

Taj su poziv, prema pisanju novina *Idea Italiana*, objavili klerikalni („il clericale“) *PP* i klerikalizirana („il clericaleggiante“) *NS*.⁴² Ova ocjena dvaju hrvatskih listova vrlo je zanimljiva i odgovara ranije iznesenoj ocjeni, što je konstanta u percepciji talijanskih liberalnih krugova o hrvatskom nacionalnom pokretu. Podržavan od hrvatskoga svećenstva, on nije mogao sakriti svoje klerikalno lice, razlika je samo u stupnju klerikalnog naboja. Dok je taj naboj kod *PP*-a jako naglašen, u *NS*-u je nešto umjereniji.

Zaključak

U jeku polemika borbena katoličke struje s dvjema liberalnim, katoličke i naprednjačke provenijencije, proslava 100. obljetnice Dobrilina rođenja godine 1912. bila je povod novim „klerikalno-liberalnim“ sučeljavanjima.

Od početka proslave bilo je jasno da će sve tri istarske idejno-političke orijentacije u povratku Dobrili tražiti opravdanje za svoje aktualno ponašanje te da će se iskristalizirati tri modela proslave.

Intransigentna katolička struja u prvi je plan stavljala Dobrilu kao biskupa i čovjeka Crkve čime se, prema njezinu shvaćanju, nadahnjivalo i njegovo nacionalno-preporodno zauzimanje. Njihovo je polazište teološka maksima sadržana u izreci: “*Gratia supponit*

40 Oba su lista na naslovnica uokvirenim hrvatskim nacionalnim bojama najavili svečanu proslavu. Usporedi: Stogodišnjica narodenja biskupa dr. Jurja Dobrile, 16. IV. 1812. – 16. IV. 1912., *PP*, god. XIII., br. 10, Pazin, 10. travnja 1912., 1; Proslava 100-god. rođenja biskupa Jurja Dobrile 16. IV. 1912., *NS*, god. XLIII., br. 15, Pula, 11. travnja 1912., str. 1.

41 Centenario Dobriliano, *Idea Italiana*, god. XVII., br. 709, Parenzo – Rovigno, 2. svibnja 1912., 1-3.

42 Na istom mjestu.

naturam et perficit eam – Milost pretpostavlja narav i usavršava je. “Konkretno to znači da je sav Dobrilin ovozemaljski rad, od nacionalno-preporodnog i socijalnog zauzimanja do kulturno-prosvjetnog aktivizma, u svojim temeljima ima ugrađenu nadnaravnu poruku evanđelja. Zato bi, smatraju radikalni katolici, najbolji način proslave Dobriline godine bilo promicanje Hrvatskog katoličkog pokreta u Istri.

Liberali naprednjačkog usmjerenja isticali su Dobrilin nacionalno-politički rad kao „jedinstvenu misao“ koja čini temelj njegova djelovanja i kao takva može povezati istarske Hrvate različitih idejno-svjetonazorskih orijentacija. Činjenicu da je Dobrila bio biskup Katoličke Crkve nisu isticali kao bitnu odrednicu njegova identiteta i djelovanja; stavljali su je zapravo u kontekst usputnih, nebitnih činjenica biskupove biografije.

Umjerena, uvjetno kazano katoličko-liberalna struja, oko *Naše sloge*, nastojala je ne suprotstavljati Dobrilu biskupa Dobrili nacionalno-političkom radniku i kulturno-prosvjetnom pregaocu. Pri tome je svojim pomirljivim stavom više smetala radikalno katoličkoj struji nego onoj liberalnoj. Brodeći između ovih dviju „narogušenih“ struja, u skladu sa svojim pomirljivim stavom, smatrala je da kod Dobrile ima toliko širine da se pod njegove skute mogu ugodno smjestiti razne orijentacije i pogledi.

DOBRILA'S CENTENARY BIRTH CELEBRATION IN 1912 AND THE CONTROVERSY BETWEEN THE ISTRIAN "CLERICALISTS" AND "LIBERALS"

Summary

The celebration of Dobrila's 100th birth anniversary in 1912 was the reason for new "clerical-liberal" debates, in the midst of the usual controversies in Istria. Since the beginning of the celebration, it was clear that each of the three Istrian ideological-political parties will seek justification for their current behavior in appealing to Dobrila's heritage, and that three models of celebrations will take shape.

The radical Catholics considered Dobrila as bishop and man of the Church which was the inspiration for his commitment in the national revival. Their starting point was a theological maxim: "*Gratia supponit naturam et perficit eam* - Grace presupposes nature and perfects it." Consequently, all of Dobrila's work in the field of national revival and his commitment to cultural and educational activism is founded in the supernatural message of the Gospel. Therefore, radical Catholics believed, the best way to celebrate Dobrila's year would be by promoting the Croatian Catholic movement in Istria.

Liberals of progressive orientation characterized Dobrila's national and political work as a "unique thought", which as such could unite Istrian Croats of different ideological worldview. The fact that Dobrila was a bishop of the Catholic Church was not considered by this group as an important determinant of his identity and action, but rather a casual, trivial fact in the bishop's biography.

The moderates, in a certain sense Catholic liberals, in the circle of the "Naša sloga" did not oppose Dobrila the bishop to Dobrila the national and political worker, and to the cultural and educational enthusiast that he was. This attitude interfered more with the radical Catholic current, than with the liberal one. They promoted the idea that Dobrila offered a certain width that could comfortably reconcile a variety of orientations and views.

Key words: Juraj Dobrila, ideological conflicts, clericals, liberals, controversy.

